

Правова культура субсидіарності як підґрунтя розвитку правового суспільства в Україні

Становлення правового суспільства в Україні є нагальною проблемою, що обумовлено необхідністю подолання існуючих деформацій суспільної правосвідомості, реалізацією принципів правової держави, загальним демократичним поступом країни. Правове суспільство не може існувати без розвиненого законодавства та належного рівня правової культури українських громадян. Важливе значення у розбудові правового суспільства набуває правова культура субсидіарності, яка передбачає раціональний розподіл помножень та функцій між державою й суб'єктами громадянського суспільства. Стрижнем правової культури субсидіарності є принцип субсидіарності. Принцип субсидіарності передбачає розвиток правової культури, перш за все “з низу”, на рівні місцевих громад і по суті є основою демократичного існування різних рівнів влади у державі, коли громадяни своєю ініціативою й участю фондуєть (субсидують) функціонування органів влади й приймають активну участь у обговоренні та прийнятті важливих для громади рішень. Отже, принцип субсидіарності є підґрунтям як прямої, так і представницької демократії. Сама ж правова культура субсидіарності передбачає зміцнення горизонтальних зв'язків у державі, підтримку ініціативи громадян щодо вирішення суспільно важливих проблем, тобто є питомим тлом для розвитку правового суспільства.

Як відомо, принцип субсидіарності існує на трьох рівнях, а саме:

- організація інститутів влади;
- у якості критерію для формування політики;
- у якості критерію для здійснення політики

Сучасне його розуміння віддзеркалює практику постійного процесу перерозподілу повноважень між управлінськими органами різного рівня. Цей принцип передбачає, що конкретні публічно-владні повноваження мають здійснюватись органами публічної влади того рівня, який має умови для найефективнішої реалізації відповідного повноваження. Як правило, на центральному рівні залишаються тільки ті з них, що стосуються функціонування країни в цілому, інші ж повноваження передаються на місця, влада, таким чином, наближається до населення за принципом: “Ніколи не доручайте великій одиниці те, що може бути зроблено більш дрібною”.

Отже, принцип субсидіарності заснований на тому, що вищий рівень управління може втручатися в дії нижчого лише тією мірою, якою останній виявив свою нездатність до ефективного управління. Втручання вищих рівнів управління в діяльність нижчих допускається тільки за наявності певних умов, за яких воно може вважатися законним і доцільним. Виходячи з цього втручання вищого рівня влади в справи нижчого є обов'язковим і здійснюється тільки з метою надання необхідної допомоги нижчому рівню влади у вирішенні його завдань.

В основі розуміння даного принципу лежать принаймні чотири аспекти, які зобов'язують вище (або більше) співтовариство стосовно нижчого (або меншого, підлеглого): делегувати повноваження, компетенції; не втручатися у внутрішні справи; надавати за необхідності різноманітну допомогу й підтримку; координувати дії нижчих співтовариств. Разом з тим, субсидіарність передбачає не тільки обов'язки вищих структур, але й нижчих: їхню самостійність і активність, самоврядування, співробітництво із вищими суспільними утвореннями та із собі подібними.

Виходячи з вищенаведеного, підкреслимо, що правова культура субсидіарності “є присутньою” у кожному управлінському рішенні, вона проявляється у якості виконання чиновником своїх функціональних обов'язків, у його ставленні до проблем держави та територіальної громади. В той же час, даний тип правової культури є результатом соціально-правової активності громадянського суспільства: територіальних громад, громадських організацій, окремих особистостей та трудових колективів. В цьому контексті, зазначимо, що важливою характеристикою правової культури субсидіарності є довіра, а у зв'язку з проблемою становлення правового суспільства це, перш за все, інституційна довіра, тобто в цілому позитивне ставлення громадян до органів влади, а також судів, прокуратури, армії, міліції та ін.

Правова культура субсидіарності, на нашу думку, повинна стати тим світоглядним тлом правового суспільства, яке безпосередньо впливає на правовий клімат у державі. Саме через відстоювання громадянами своїх прав та інтересів відбувається формування правової культури субсидіарності, яка становить основу правового суспільства. Нажаль, в сучасній Україні спостерігається відсутність ефективних механізмів реалізації конституційних прав та свобод людини. Результати цієї кризи виявляються у зневазі до прав, свобод і законних інтересів людини в ім'я інших цілей. Це призводить до ускладнення, нестабільності багатьох правовідносин у суспільстві й неврегульованості їх у межах конституційного законодавства. Зростає недовіра суспільства до діяльності органів державної влади, а також до посадовців щодо здійснення ними своїх обов'язків відносно забезпечення права і законних інтересів особи.

Для подолання такого стану необхідною умовою є визнання важливості й необхідності конституційних положень посадовими особами органів влади у житті людини, формування навичок, потреб, відповідного рівня компетентності для свідомої участі людини в управлінні державними й суспільними справами. Нагальним завданням у цьому зв'язку є цілеспрямоване формування правової культури субсидіарності в українському суспільстві. Для того, щоб пошана до прав і свобод людини як основи демократії в сучасній Україні стала нормою, необхідно, щоб громадяни самі усвідомлювали свої права та свободи, прагнули набувати певних знань в цій сфері, шанували конституційні права й гідність інших людей, а також мали практичні навички їх захисту. Усе це – найважливіші елементи культури прав людини, а високий рівень культури прав людини, у свою чергу, є однією з гарантій реалізації правової культури субсидіарності, а як наслідок розвитку правового суспільства.